

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТІ**

**МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
ТОРАЙҒЫРОВ УНИВЕРСИТЕТ**

**ЖАС ҒАЛЫМДАР, МАГИСТРАНТТАР,
СТУДЕНТТЕР МЕН МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ
«XXIII СӘТБАЕВ ОҚУЛАРЫ» АТТЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

**МАТЕРИАЛЫ
МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ, МАГИСТРАНТОВ,
СТУДЕНТОВ И ШКОЛЬНИКОВ
«XXIII САТПАЕВСКИЕ ЧТЕНИЯ»**

ТОМ 4

**ПАВЛОДАР
2023**

Мультфильм – өсіп келе жатқан жас ұрпақ тәрбиесінде аса қажет құралдардың бірі. Қазақ халқы өзінің бет бейнесі мен болмысын, ұлттық салт-дәстүрін, ұлттығын, өзінің ғасырлар бойы арман еткен Тәуелсіздігін болашақ ұрпағы арқылы ғана қорғай алады. Сондықтан ұрпақ тәрбиесі қашанда алдыңғы орында болуы шарт. Сол себепті Қазақстан да мультфильм саласына мән бергені жөн. Мультипликациялық фильмдер балалардың дамуына үлкен әсер етеді. Бір жағынан мультфильмдер жарқын көріністі, бейнелі, қарапайым, нәзік, қолжетімді дүниелер. Олар жақсылық пен зұлымдық туралы алғашқы түсініктерді, жақсы және жаман мінез-құлық эталондарын қалыптастырады. Өзін сүйікті кейіпкерлерімен салыстыру арқылы мектепке дейінгі бала өзін оң қабылдауға, өз қорқыныштары мен қиындықтарын жеңуге, басқаларға құрметпен қарауға үйренуге мүмкіндігі бар [3.576].

Мультфильмде болып жатқан оқиғалар балаларды тәрбиелеуге: оның ақпараттық дүниесін арттыруға, ойлау мен қиялын дамытуға, дүниетанымын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Осылайша, мультфильм баланы тәрбиелеудің тиімді құралы. Екінші жағынан, қазір шетелдік мультфильмдер, негізінен американдық өнімдерінің басым бөлігі зиянсыз емес. Мектепке дейінгі балалардың түрлі батыс және отандық мультфильмдерді көру жиілігін реттеу қажет. Алайда, мультфильм баланың ересектермен шынайы қарым-қатынасын ауыстырмайды. Ата-аналар бірде-бір мультфильм, тіпті ең үйрететін мультфильм баланың ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынасын ауыстыра алмайтынын түсінуге міндетті.

Иә, бала мультфильм көргенді ұнатады. Айналасымен танысып үлгермеген балғын үшін бәрі таңсық, бәрі қызық. Баспайтын жерді басқанды ұнатады. Бірақ оның бәрі пайдалы емес. Сондықтан қазақтық тамырға балта шаппас үшін ұлттық нақыштағы, бүлдіршіндерімізге ұлттық рух пен ұлттық намыс дарытатын мультфильмдерді өмірге әкеліп, көгілдір экранымызды түзеуіміз керек. Мультфильм - мейлі ол бүлдіршіге арналсын, балаға, жасөспірімге арналсын тіпті ересекке арналса да ол шуақ, жылу сыйлауы керек. Бұл деген сөз ешбір қисыны жоқ әйтеуір күлкілі нәрсе болуы керек деген сөз емес. Мультфильм – мейірімге толы болуы керек. Себебі оның басты аудиториясы – жас бүлдіршін. Ал бүлдіршінің өз кезегінде санасы, ойлау қабілеті қалыптаспаған. Ол барлық іс-қимылдарды, қозғалыстарды айтылған сөздерді көргеніне қарап қайталайды. Осы жағынан мультфильмдердің бала

психологиясына, ол тұрмақ жастар психологиясына нұқсан келтіру қаупі бар [3.986].

ӘДЕБИЕТТЕР

- 1 Н. Ә. Назарбаевтың «Қазақстан – 2050» стратегиясы-қалыптасқан мемлекеттік жана саяси бағыты жолдауы. // Егемен Қазақстан, 2012. www.multfilm.kz.
- 2 Қазақ мемлекеттік қыздар педагогика институтының Хабаршысы №4 (2), 2007жыл, 61–92 б.
- 3 Қазақ Совет энциклопедиясы № 8 том, 1999 ж.
- 4 Полонский В.М. Словарь по образованию и педагогике. М.2004. С 83
- 5 М.Безруких (Ред.колегия). Педагогический энциклопедический словарь. М., 2002. С-79.
- 6 Оклендер В. Окна в мир ребенка. / Руководства по детской психотерапии.–М.,2003 46-49 б. www.multy.ru.
- 7 «Бала тәрбиесі» журналы №2, 2010.

ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТЕГІ ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ ҚҰРДАСТАРЫМЕН ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСЫ

НУРГАЛИЕВА М. Е.
жетекші, Торайғыров университетті, Павлодар қ.
НУРГАЛИЕВ Ч. А.
оқушы, 7 сынып, Дарынды балаларға арналған
Абай атындағы гимназия, Павлодар қ.

Білім беру жүйесін реформалаудың қазіргі жағдайында жасөспірімдердің құрдастарымен тұлғааралық қарым-қатынасы әлеуметтену процесінде сәттілікті және олардың коммуникативті дағдыларды, яғни жеке дамуын анықтайды. Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпы білім беру стандартында «орта мектеп түлегінің портреті» ұғымы жалпы білім беретін мектеп оқушысының бойында болуы тиіс сипаттамалардың жиынтығы ретінде түсініледі, олардың бірі коммуникативтік әлеует болып табылады, ол «басқа адамдарды құрметтеу сезімі, сындарлы диалог жүргізу қабілеті, өзара түсіністікке қол жеткізу және ортақ нәтижелерге қол жеткізу үшін ынтымақтасу қабілеті» сияқты көрсеткіштермен айқындалады [1]. Қазіргі жасөспірімнің жеке тұлғасының бұл компонентін олардың

жалпы білім беретін мектептегі құрдастарымен ұйымдастырылған өзара әрекеттесуінде мақсатты түрде қалыптастыруға болады.

Дамудың осы жас кезеңінің әлеуеті құрдастарымен жақын және жеке қарым-қатынас ретінде анықталатын жетекші қызмет түрімен тығыз байланысты. Тұлғааралық байланыстарды орнату, бірлескен міндеттерді шешу, сұхбаттасушының өз сезімдері мен күйлерін түсіну қабілеті тұлғаның коммуникативті қасиеттерінің дамуын анықтайды. Қанағаттанбау жасөспірімнің қарым-қатынас қажеттілігі күрделі мәселелерге әкелуі мүмкін.

Жасөспірімдердің тұлғааралық қарым-қатынас мәселесімен Л.Г. Агеева, И.В. Дубровина, Л.С. Выготский, М.С. Макаров және т.б. сияқты шетелдік педагогтар мен психологтар айналысты.

Л.Г. Агеева мен Е.А. Костюнина «Қазіргі жасөспірімдердің тұлғааралық қарым-қатынасы әрбір жас кезеңінде жасөспірімнің жеке тұлғасын қалыптастыруда, дамуында және тәрбиесінде маңызды рөл атқарады. Кәсіби іс-әрекеттің жетістігі, жасөспірімнің қоғамдық өмірдегі белсенділігі, өсу барысындағы қиындықтарды жеңуі жасөспірімдердің қарым-қатынасына байланысты» [2].

М.С. Макаровтың зерттеулері білім беру процесінде оқушылардың психикалық денсаулығын сақтаудың, сондай-ақ олардың дамуы мен оқу процесі үшін психологиялық қауіпсіз және жайлы білім беру ортасын құрудың ерекше маңыздылығын көрсетеді [3].

Өз кезегінде, И.В. Дубровина баланың нақты әлеуметтік байланыстарға қосылуды, қалыптасқан нормалар мен ережелерге бағынуды үйренуі керек екенін көрсетеді. Сонымен қатар, өзінің өмірлік ұстанымыңызды қоғамның нормативтік жүйелерімен салыстыра білу өте маңызды. Сондықтан мектеп қабырғасында баланың құрдастар тобында өзара әрекеттесу арқылы әлеуметтік тәжірибе жинай алатын ерекше жағдайлар жасау өте маңызды [4].

Адам өміріндегі қарым-қатынас өте маңызды орын алады. Осындай кезеңдердің бірі – жасөспірім.

Қарым-қатынас арқылы жасөспірімдер адамдармен қарым-қатынас жасау дағдыларын қалыптастырады, жеке мүдделерді басқалардың мүдделерімен байланыстыра алады, эмоционалды тәжірибе жинақталады. Қарым-қатынас процесінде болашақ өмірдің әртүрлі аспектілері жоғалады, жасөспірімнің негізгісі – өзін-өзі тануға қол жеткізіледі.

Жасөспірім кезінде достардың қарым-қатынас процесінде рөлінің артуы байқалады, ал ересектермен қарым-қатынаста

жасөспірімдер шиеленісті сезінеді. Бұл шиеленіс жасөспірімнің жетілу әрекетін қабылдамайтын немесе түсінбейтін ересек адамға қатысты дәрежелік пен агрессияда көрінуі мүмкін; «өз тілін» құруға ұмтылу; түсінбеуден қорқып, қарым-қатынастан бас тарту.

Дегенмен, жасөспірім үшін ересектермен қарым-қатынас өте маңызды, өйткені ол жақын ересектердің сүйіспеншілігі мен қамқорлығына деген қажеттілікпен де, әлеуметтік және моральдық мәселелер, оқиғалар, әрекеттер және т.б. туралы олардың пікірлері мен бағалауларының қажеттілігімен де байланысты.

Қазіргі әлемде байланыс киберкеңістіктің интернет ортасына көбірек ауысуда.

Мұндай кибербайланыс классикалық қарым-қатынастың барлық функцияларынан басқа, жасөспірім үшін Желіде мүмкін болатын анонимділікке байланысты өзінің жеке басын қабылдауға қатысты алаңдаушылық, сыртқы келбетінің жетілмегендігі туралы ұялшақтық және т.б. мәселелерін шешеді.

Сонымен қатар, қарым-қатынастың техникалық делдалдығы жасөспірімге қауіпсіздік сезімін береді, өйткені жасөспірімнің пікірінше, мұндай қарым-қатынасты кез келген уақытта және түсіндірісіз тоқтатуға болады.

Жасөспірімдердің құрдастарымен қарым-қатынас ерекшеліктерін анықтау үшін біз Дарынды балаларға арналған Абай атындағы гимназиясының 7 «Б» сынып оқушылары арасында эмпирикалық зерттеу жүргіздік, оған 28 оқушы қатысты. Н.В. Бордовская, А. Реаннің «Жасөспірімдердің сыныппен қарым-қатынасын бағалау» және В.Ф. Ряховскийдің «Қарым-қатынас деңгейін бағалау» әдістемелері қолданылды.

Субъектілердің сыныппен қарым-қатынасының түрін анықтау үшін біз «Жасөспірімнің сыныппен қарым-қатынасын бағалау» әдістемесін жүргіздік. Алынған нәтижелерге сүйене отырып, қабылдаудың «индивидуалистік» түрі жасөспірімдердің 47 % (13 оқушы) тән екендігі анықталды, яғни олар өз сыныптарын өз іс-әрекеттеріне кедергі ретінде қабылдайды, бұл олар үшін ешқандай құндылық бермейді, бұл бірлескен қызмет түрлерінен аулақ болу, жеке жұмыс формасына артықшылық беру, құрдастарымен байланыстарды шектеу арқылы көрінеді; «прагматикалық» түрі – 39 % жасөспірімдер (11 оқушы), олар үшін ұжым жеке мақсаттарға қол жеткізу құралы болып табылады, оның пайдалылығы мен жасөспірім үшін пайдасы тұрғысынан бағаланады, осыған сүйене отырып, бұл оқушылар оларға көмек көрсетуге, күрделі мәселелерді

шешуге қабілетті топ мүшелерін қалайды; «ұжымдық» түрі – 4 оқушы (14 %), олар үшін сыныптың және оның жеке мүшесінің мәселелері бірінші орынға шығады және тұтастай алғанда сыныптың жетістігіне қызығушылық танытады.

Сурет 1 – «Жасөспірімнің сыныппен қарым-қатынасын бағалау» әдістемесінің нәтижелері

Осылайша, басым түрі – индивидуалистік, ол өз мүдделерін бірінші орынға қояды, бұл жасөспірімдер арасындағы сындарлы және өзара байытатын қарым-қатынастың бұзылуына әкеледі.

Әрбір зерттеушінің қарым-қатынас деңгейін зерттеу үшін біз «Қарым-қатынас деңгейін бағалау» әдістемесін жүргіздік. Алынған нәтижелер сыналушылардың 36 % -ы (10 адам) жеткілікті қарым-қатынаста екенін көрсетті, бірақ балаларға жаңа таныстар қиынға соғады және олар сирек пікірталастар мен дауларға түседі; жасөспірімдердің 28 % -ы (8 адам) құрдастарымен қарым-қатынас жасауға тырысады, оңай байланыс орнатады, басқалармен қарым-қатынаста жеткілікті шыдамдылық танытады; 18 % -ы (5 адам) басқалармен қарым-қатынаста жиі агрессияны көрсетеді, ұстамды емес, көбінесе тұйық, жалғыздықты қалайды; 18 %-ы (5 адам) өте бейхабар, жасырын, агрессивті, топтық жұмыста оларға сенуге болмайды.

Сурет 2 – «Қарым-қатынас деңгейін бағалау» әдістемесінің нәтижелері

Эмпирикалық зерттеудің нәтижелері жасөспірімдер арасында жігерлі, белсенді және мейірімді субъектілер бар екенін көрсетті, бірақ сонымен бірге жасөспірімдердің көпшілігінде құрдастарымен қарым-қатынаста қиындықтар бар, оларды біз келесі параметрлер бойынша анықтадық: қарым-қатынастағы өзін-өзі бақылау, топтағы қабылдау түрі және қарым-қатынас деңгейі. Қарым-қатынастағы өзін-өзі бақылау, нәтижелер көрсеткендей, осы санаттағы субъектілерде оны қалыптастыру бойынша жұмысты қажет етеді, өйткені өзара әрекеттесудің осы компонентінің көрсеткіштері төмен жасөспірімдер бар, сонымен қатар оқушыларда топты өзіншілдік позициядан қабылдау басым болады, ал қарым-қатынас жеткіліксіз дамыған, бұл басқалармен қарым-қатынаста қиындықтарға әкеледі.

Осылайша, жалпы білім беретін мектепте жасөспірімдердің құрдастарымен қарым-қатынасының ерекшеліктері оқушылардың коммуникативті әлеуетінің құрамдас бөліктерінің қалыптаспауы, атап айтқанда сыныпта сындарлы диалог дағдылары қалыптаспаған, өзара түсіністікке қол жеткізу және ортақ мақсаттарға жету үшін ынтымақтастық қабілеті жеткіліксіз дамыған. Осыған сүйене отырып, сыныптағы қарым-қатынасты ұжым ретінде оңтайландыруға, тұлғааралық және топтық процестердің заңдылықтары туралы білім алуға, сондай-ақ басқалармен тиімді қарым-қатынас жасау дағдыларына және жанжалды жағдайлардан шығу дағдыларына бағытталған жұмысты ұйымдастыру қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029031> / Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы

2 Агеева Л. Г., Костюнина Е. А. Взаимосвязь психических состояний и особенностей межличностного общения старших подростков сельской школы / Молодой ученый. – 2015. – № 23. – С. 864-868.

3 Макаров М. С. Микроклимат школы и его влияние на социализацию подростков / Воспитание школьников. – 2006. – № 2. – С. 68-70.

4 Дубровина И. В. Практическая психология образования. – М.: Владос, 2006. – 517 с.

ОҚУШЫЛАР АРАСЫНДАҒЫ ПІКІРСАЙЫС ОЙЫНДАРЫНЫҢ ОҚУШЫ ТҰЛҒАСЫНЫҢ ЖАН-ЖАҚТЫ ДАМУЫНА ТИГІЗЕТІН ӘСЕРІ

ШАЙМАРДАНОВА Н. Т.

психолог, Қ. Сәтбаев атындағы дарынды балаларға арналған мамандандырылған гимназиясы, Ақсу қ.

ПАРТИЯҚЫЗЫ А.

9 сынып оқушысы, Қ. Сәтбаев атындағы дарынды балаларға арналған мамандандырылған гимназиясы, Ақсу қ.

ЕРАЛИЕВА А.

9 сынып оқушысы, Қ. Сәтбаев атындағы дарынды балаларға арналған мамандандырылған гимназиясы, Ақсу қ.

Пікірсайыс дегеніміз ұжымдағы әр түрлі көзқарастың, ой-пікірдің ортаға салынып, көпшіліктің талқысына түсуі. Пікірсайыста екі көзқарастың біреуін әділ сынап, жену көзделеді. Оның тақырыбы әртүрлі болуы мүмкін. Ол әлеуметтану, психология, педагогика және көптеген ғылым салаларындағы зерттеулерде қолданылады.

Бүгінгі күні «пікірсайыс» бағдарламасы алдына келесі міндеттерді қойып отыр:

– Жас ұрпақтың бойында демократиялық мәдениетті қалыптастыру;

– Сыни ойлау қабілетін дамыту;

– Алуан түрлі ойлар мен пікірлерге деген шыдамдылық (толеранттық) пен құрмет сезімдерін тәрбиелеу;

Әлеуметтік жетілген тұлғаларды қалыптастыру мақсатында жастардың болып жатқан оқиғалар мен құбылыстарға деген қызығушылығын қолдау, нығайту.

«Цивилизацияның аса маңызды міндеті - адамды ойлай білуге үйрету» - деп Эдисон айтқандай пікірсайыс оқушылардың өздігінен қалыптасқан логикалық интуициясының тереңдей түсуіне, олардың дәйекті және дәлелді ойлау, пайымдау дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі.

Пікірсайыстың мақсаты - оған қатысушылардың таласын тудырып отырған тезис жайлы белгілі бір дәрежеде келісімге келу. Пікірсайыста қолданатын әдіс-тәсіл құралдарын оған қатысушылардың бәрі мойындауы тиіс. Басқа түрлі құралдарды қолдануға болмайды, өйткені ол пікірсайыстың тоқтауына себепші болады.

Пікірсайыс ойындарының барысында оқушы ең алдымен өзінің пікірі мен қарсыласының пікірінен тиісті қорытынды шығара білуге, қайшылықтарды байқап, пікірлердің арасындағы логикалық байланыстардың бар немесе жоқ екендігін аша білуге үйренеді.

«Есте сақтау арқылы емес, өз ойлауының күшімен меңгерген білім ғана шын білім болмақ», - деп орыс жазушысы Л.Н.Толстойдың айтқанындай пікірсайыс өнері мектеп оқушыларының анықтама, жіктеп - саралау, дәлелдеу, жоққа шығару, жалпылау т.б. сияқты логикалық амалдарды қолдана отырып, өзін жан-жақты дамытуына әсер етеді.

Пікірсайыс ойындары барысында өте көп жаңа идеялар туындайды бұл ойлаудың анализ, синтез, ой қорытындысын жасау, болжау және пікір сияқты операциялары мен түрлерінің дамуын айқын көрсетеді. Әсіресе шығармашылық ойлау түрінің дамуы байқалады.

Шығармашылық, ізденімпаздық ойлау күнделікті кәсіби - мәдени іс-әрекетке күш жұмсауға бағыттайды. Сөз бен іс кәсіби бедел өз тарапынан кәсіби мәдени қарым-қатынастың қалыптасуына әсер етеді. Бұның барлығы жиналып келіп жеке тұлғаның социумда (қоғамда) нық өзінің орнын табуға әсер етуші қасиеттерді дамытып, еркін ойлап, еркін бағыт-бағдар жасай алуға үйретеді.

Пікірсайыс ойындарының әртүрлі форматтары бар. Ең көп кездесетін форматтар ол: АПФ, БПФ. АПФ немесе Американдық Парламенттік Формат, бұл формат ережесі бойынша екі команда ойнайды. Бұл формат Британдық Форматқа қарағанда ықшамды.

Нургалиева М. Е., Нургалиев Ч. А.

Жалпы білім беретін мектептегі жасөспірімдердің құдастарымен қарым-қатынасы.....406

Шаймарданова Н. Т., Партияқызы А., Ералиева А.

Оқушылар арасындағы пікірсайыс ойындарының оқушы тұлғасының жан-жақты дамуына тигізетін әсері.....411

Хасенова А. Б., Шоканова Ж. М.

Влияние смены деятельности на работоспособность и усвоение рабочего материала416

Секция 7

WorldSkills стандарттары кәсіптік білім беру сапасын арттыру факторы ретінде Стандарты World Skills как фактор повышения качества профессионального образования

Zhussupova A., Yergozha A.

Worldskills: an opportunity for kazakh students, as a solution of some educational problems421

«XXIII СӘТБАЕВ ОҚУЛАРЫ» АТТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ МАТЕРИАЛДАРЫ

ТОМ 4

Техникалық редактор: А. Р. Омарова

Корректор: Д. А. Кожас

Компьютерде беттеген: Е. Е. Калихан

Басуға 12.04.2023 ж.

Әріп түрі Times.

Пішім 29,7 × 42 1/4. Оффсеттік қағаз.

Шартты баспа табағы 25,03 Таралымы 500 дана.

Тапсырыс № 4051

«Toraighyrov University» баспасы

«Торайғыров университеті» КЕ АҚ

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64.